OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
EU-oikeus ja tietosuoja
Erityisasiantuntija Amanda Mäkelä

Asiantuntijalausunto

4.10.2023

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Oikeusministeriön asiantuntijalausunto koskien valtioneuvoston kirjelmää eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi unionin tullikoodeksin ja Euroopan unionin tulliviranomaisen perustamisesta ja siihen liittyvistä asetus- ja direktiivimuutosehdotuksista (U 27/2023 vp)

Yleistä

Hallintovaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa koskien otsikossa mainittua valtioneuvoston kirjelmää U 27/2023 vp liittyen Euroopan unionin tulliliiton toiminnan uudistamiseksi annettuihin kolmeen lainsäädäntöehdotukseen (nk. tullireformipaketti). Komission tullireformipaketilla uudistettaisiin unionin keskeinen tullilainsäädäntö. Unionin tulliliittoa nykyaikaistettaisiin selkeämmäksi, älykkäämmäksi ja turvallisemmaksi perustamalla sen toimintapa vahvasti digitaalisuuden ja tiedon tehokkaaseen hyödyntämiseen, osin toimintoja keskittämällä. Ehdotusten yhtenä keskeisenä osana on muun muassa perustaa uusi EU:n tulliviranomainen sekä EU:n tullidatakeskus.

Oikeusministeriö lausuu henkilötietojen suojasta ja säädösvallan siirrosta kunnioitettavasti seuraavan:

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Tullireformipaketista henkilötietojen suojan kannalta merkityksellinen ehdotus koskee komission ehdotusta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi unionin tullikoodeksin ja Euroopan unionin tulliviranomaisen perustamisesta sekä asetuksen (EU) 952/2013 kumoamisesta (jäljempänä *uusi tullikoodeksi*). Kyseisellä ehdotuksella uudistettaisiin unionin keskeinen tullilainsäädäntö ja kumottaisiin voimassa oleva unionin tullikoodeksi (EU) 952/2013. Oikeusministeriö pitää valtioneuvoston kannan tavoin tärkeänä, että uudistus takaa riittävän henkilötietojen suojan ja valvonnan.

Komissio on arvioinut, että sen ehdottama uusi tullikoodeksi parantaisi henkilötietojen suojaa perusoikeutena. Valtioneuvoston kirjelmässä arvioidaan, etteivät ehdotukset ole ristiriidassa Suomen perustuslain tai Suomea velvoittavien perus- ja ihmisoikeusinstrumenttien kanssa. Oikeusministeriö kuitenkin toteaa, ettei kirjelmästä käy tarkemmin ilmi, miten komission ehdotusta uudeksi tullikoodeksiksi on arvioitu suhteessa perustuslain 10 §:n 1 momentissa ja Euroopan perusoikeuskirjan 8 artiklassa suojattuun henkilötietojen suojaan.

Asetusehdotuksen (uusi tullikoodeksi) johdanto-osan 29 kappaleessa todetaan, että kaikessa asetuksen nojalla tehtävässä henkilötietojen käsittelyssä olisi noudatettava EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (EU) 2016/679, nk. toimielinten tietosuoja-asetuksen (EU) 2018/1725 sekä nk. rikosasioiden tietosuojadirektiivin (EU) 2016/680 säännöksiä niiden asianomaisella soveltamisalalla. Oikeusministeriölle jää kuitenkin ehdotuksesta epäselväksi, miltä osin henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin eri toimijoiden osalta yleistä tietosuoja-asetusta, toimielinten tietosuoja-asetusta tai rikosasioiden tietosuojadirektiiviä, sekä annettaisiinko tällä ehdotuksella joltain osin myös edellä mainittuja säädöksiä täsmentävää sääntelyä (ja mikäli annetaan, mihin kyseisen sääntelyliikkumavaran käyttö perustuisi). Ehdotuksen suhdetta EU:n tietosuojasääntelyyn on syytä arvioida tarkemmin jatkovalmistelussa. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota muun muassa viranomaisten väliseen tiedonvaihtoon liittyvään sekä rekisteröityjen oikeuksien rajoittamista koskevaan sääntelyyn, joiden osalta ehdotuksessa olisi luultavimmin kyse tietosuojasääntelyn sisältämän sääntelyliikkumavaran käytöstä. Jatkovalmistelussa tulisi huolehtia, että sääntelyliikkumavaran käytöstä sekä ehdotetun sääntelyn oikeasuhteisuudesta ja yleisen edun mukaisuudesta tulisi tehdä riittävästi selkoa asetuksen johdanto-osassa.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota myös EU:n tullidatakeskusta koskevan sääntelyn täsmällisyyteen. Ehdotuksen perusteella vaikuttaisi, että EU:n tullidatakeskuksessa

käsiteltäisiin laajamittaisesti erilaista tietoa, mukaan lukien henkilötietoja. Kyse olisi näin ollen henkilötietojen suojan kannalta merkityksellisestä sääntelystä, jonka tulisi olla riittävän täsmällistä ja ymmärrettävää. Oikeusministeriö toteaa, ettei ehdotuksesta käy tarkemmin ilmi, minkälaisia henkilötietoja EU:n tullidatakeskuksessa käsiteltäisiin kunkin toimijan ja käyttötarkoituksen osalta. Ehdotuksella luotaisiin eri viranomaisille oikeus käsitellä henkilötietoja tiettyihin tarkoituksiin, mutta tarkemmat henkilötietojen luokat jäisivät määriteltäväksi ehdotuksen mukaan delegoiduissa säädöksissä. Ehdotus jättää näin ollen epäselväksi, käsiteltäisiinkö EU:n tullidatakeskuksessa myös erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja ja/tai rikoksiin ja rikostuomioihin liittyviä tietoja, mitkä toimijat niitä käsittelisivät ja mihin tarkoituksiin. Edelleen jää epäselväksi, miten ehdotuksessa olisi huomioitu tietosuojasääntelyn asettamat reunaehdot kyseisten henkilötietojen käsittelylle, erityisesti velvollisuus säätää riittävistä ja asianmukaisista suojatoimista.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että uuden tullikoodeksin mukaisesti komissiolle siirrettäisiin valtaa antaa useita delegoituja ja täytäntöönpanosäädöksiä. Oikeusministeriö korostaa, että yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista tulee aina säätää unionin lainsäätäjän antamassa perussäädöksessä. On tärkeää, että kaikki uuden tullikoodeksin sisältämät toimivallan siirrot ovat perusteltuja ja että toimivallan siirtoa koskevat säännökset ovat riittävän selkeitä, tarkkarajaisia ja tarkoituksenmukaisia. Jatkovalmistelussa on syytä varmistaa, että henkilötietojen suojan osalta keskeisistä asioista säädetään perussäädöksen tasolla. Oikeusministeriö nostaa myös esiin, että Euroopan tietosuojavaltuutettu EDPS on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, ettei EU:n tullidatakeskuksessa käsiteltävistä henkilötietojen luokista ole säännelty riittävän täsmällisesti (ks. EDPS Opinion 31/2023 on the Proposal for a Regulation establishing the Union Customs Code and the European Union Customs Authority). Oikeusministeriö pitää uuden tullikoodeksin johdanto-osassa todetuin tavoin tärkeänä, että komissio järjestää delegoitujen säädösten antamista valmistellessaan asianmukaiset kuulemiset.

Uuden tullikoodeksin onnistuneen kansallisen täytäntöönpanon kannalta on tärkeää, että siinä tarkoitetut delegoidut ja täytäntöönpanosäädökset tulevat voimaan hyvissä ajoin ennen koodeksin soveltamisen alkamispäivää. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että komissio sitoutuu ehdotuksen johdanto-osan mukaisesti kaikin keinoin varmistamaan tämän.